

Influenced His Reign 361 – 363 Ad. Master of Arts (History), August 2014. – 108 p.

9. Morley C. Beyond the Digression: Ammianus Marcellinus on the Persians // Journal of Ancient History and Archaeology. – 2016. – №3.4 – P.10–25.

10. Ridley R. T. Notes on Julian's Persian Expedition (363) // Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte. – 1973. – №2. – Vol.22. – P.317–330.

11. Seager R. Perceptions of Eastern Frontier Policy in Ammianus, Libanius, and Julian (337–363) // The Classical Quarterly. 1997. – №1. – Vol.47. – P.253–268.

12. Smith R. The Casting of Julian the Apostate «in the Likeness» of Alexander the Great: a Topos in Antique Historiography and its Modern Echoes. Histos 5, 2011. – P.44–106.

Markovych M. M., graduate of the department of world history, Drohobych State Pedagogical University Franko (Ukraine, Drohobych), markovych.mariia@yandex.ru

The Emperor Julian's Persian campaign in AD 363

The article shows one of the directions of Emperor Julian's foreign policy. The basic causes of the conflict between Persia and the Roman Empire are detected. The process of preparation for the campaign is described. The major developments of the war are described. It is explored that the main Julian's task was to return Roman territory conquered by Shapur II. It is proved that the delay of auxiliaries caused refusal to siege of Ctesiphon and sudden death of the Emperor caused the defeat of the Romans.

Keywords: Persia, Roman Empire, Emperor Julian, Shapur II, Ctesiphon, Mesopotamia.

* * *

УДК 94:316.36(368)

Бойченко Г. В.,
кандидат історичних наук, старший
викладач кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики, Чорноморський
національний університет ім. Петра Могили
(Україна, Миколаїв), g.visotskaya@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ ВІКІНГІВ

Розглянуто вплив епохи вікінгів на розвиток країн Західної Європи. Вивчено значення родинних зв'язків та дружби серед вікінгів. Досліджено головні аспекти для укладання шлюбу у вікінгів. Проаналізовано критерії, за якими батьки обирали наречених для своїх дітей. В статті подається інформація щодо виховання дітей в тогочасних умовах. Порівнюються права, які мали законні та незаконно народжені діти. В статті розглянуто процедуру усиновлення. Вивчено традиційні обряди для закріплення дружби.

Ключові слова: вікінги, родинні зв'язки, шлюб, виховання дітей, дружба, традиції.

Епохою вікінгів для Західної Європи в історичній науці прийнято вважати період з VIII по XI століття. Це досить довгий проміжок часу, протягом якого скандинавські війни невпинно наносили удари по Європі. Безсумнівно, цей період історії справив великий вплив на подальший розвиток європейських країн. Взаємодія з вікінгами не могло не впливати і на життя людей, що населяли Європу в той час. Тому вкрай важливо знати, яким чином настільки войовничий народ організовував свій побут. Як він жив поза полем бою. І як їх спосіб життя відбивався в їх релігійних поглядах. У норманів існувала своя власна, самобутня культура, міфологія і язичницька релігія. Відомі й численні торговельні зв'язки скандинавів з країнами Європи та навіть Сходу, які підтверджуються археологічними даними. Тобто не можна судити про скандинавів раннього середньовіччя, тільки як про піратів і розглядати їх, як підкорювачів європейського населення. Необхідно більш конкретно розглянути їх іншу сторону життя не пов'язану з військовою справою, адже цей

народ відіграв велику роль в історії Європи раннього середньовіччя і, безсумнівно, вплинув на розвиток країн Західної Європи.

Родинні зв'язки були для вікінгів надзвичайно важливі. Люди пишалися своїми предками, мали високе почуття обов'язку по відношенню до рідних. Родина була згуртованою групою, її члени підтримували один одного у всіх важких ситуаціях і мстилися за завдані родичам образи. У них було сильне загальне почуття честі: образа одного з них ставало образою всього роду. Крім того, існувала загальна відповідальність: якщо одна людина несправедливо вбила іншу, то платити за це штраф повинен був не тільки сам вбивця, але і його близькі родичі.

Однак у той самий час авторитет сім'ї не придушував незалежність людини до тих пір, поки це не зачіпало честь родини. Сини були вільні у виборі способу життя. Дівчат не видавали заміж проти їх бажання. Хоча і тоді шлюб був предметом угоди між чоловіками обох сімей. Сім'я підтримувала та допомагала, проте вона ніколи не була всемогутнім авторитетом, перед владою якого окрема людина повинна була відійти на задній план.

Необхідно розглянути важливі аспекти для укладання шлюбу у вікінгів. У першу чергу шлюб вважався елементом дорослішання. Чоловік після одруження мав повне право покинути дім батька. Місцеві звичаї визначали, що одружений син будував новий будинок поряд з будинком батька або переміщався на кілька миль від нього.

Однак для жінки шлюб був важливішим, ніж для чоловіків. Чоловік міг вести холостяцький спосіб життя, задовольняючи потребу в потомстві за допомогою наложниць. В той же час жінка, яка не вийшла заміж, була приречена стати вічною робітницею в будинку батька чи свого брата.

Ще однією причиною для укладання шлюбу є необхідність в законних спадкоємцях. Незаконно народжені, в суспільстві вікінгів, втрачали частину свого статусу, і досягти чогось таким людям було складніше. Так само статус можна було втратити уклавши шлюб з невільною людиною.

Третя причина була суто практичною. Для успішного ведення господарства необхідні були чоловік та жінка. Впоратись з веденням побуту поодиноці в той час було важко і був присутній чіткий розподіл праці. Хоча іноді можна зустріти випадки коли жінка займалась чоловічою справою. Чоловік ніколи не брався за жіночі заняття.

Зазвичай партнера для шлюбу обирали батьки нареченого або нареченої. Основними критеріями вибору була знатність і багатство, при цьому необхідно було обрати людину приблизно рівну за статусом і станом в суспільстві. Одружуватись було прийнято в досить юному віці. У чоловіків – приблизно 19–25 років, у дівчат – 16–18 років. Хоча в сагах зустрічаються і більш ранні шлюби: у дівчат в 14 років, у чоловіків в 17 років. Різниця у віці між чоловіком і жінкою могла варіюватись. Літній чоловік міг одружитись на молодій дівчині. Вдова, яка вже має дітей могла вийти заміж за молодого хлопця. При виборі нареченої дуже важливу роль грала її репутація і репутація її родини в цілому. Після того як вибір був зроблений, юнак сватався до

нареченої. Він відправляв до неї своїх близьких друзів, які повинні були хвалити нареченого. Далі відбувалась перша зустріч. На неї було прийнято всіляко вбиратись, адже було дуже важливо справити перше враження і сподобатись один одному. Для того, щоб вступати в шлюб чоловік повинен був бути в змозі утримувати майбутню сім'ю. Якщо все проходило добре і справа йшла до весілля, то в деяких сагах зустрічається таке явище як викуп нареченої. І так, якщо шлюб вже був запланований, то в силу вступала традиційна низка процедур яка робила шлюб законним [3, с. 134–137].

Жінки мали досить високий статус. Вони могли володіти землею і керувати власністю. У них був повний авторитет у справах господарства, і нерідко їм доводилося самотійно керувати фермою, поки чоловіки були відсутні.

У багатих чоловіків було багато наложниць. Законна дружина відрзнялася від наложниць тим, що чоловік платив за неї викуп. Як правило, вона також отримувала від батька придане і подарунок від чоловіка в день весілля. Якщо шлюб кінчався розлученням, чоловік зобов'язаний був виплатити придане. Дружина зберігала своє ім'я та ім'я свого батька (по батькові) і ніколи не розривала зв'язків зі своїми родичами. Якщо між ними та її чоловіком розгорався конфлікт, то вона могла встати на будь-яку сторону, залежно від того, на чиєму боці була правда.

Розлучення було нескладною процедурою і не залишало жодного негативного наслідку на тому, хто виступив його ініціатором. Для того, щоб розлучитись необхідно було оголосити перед свідками причину свого невдоволення партнером і повідомити про бажання розлучитися.

Новонароджену дитину треба було спочатку показати батькові. Якщо дитина була хворобливою або потворною, батько міг веліти викинути його і залишити помирати. Бідність нерідко примушувала людей топити своїх дітей. Господарі також могли наказати викинути дитини, яка була народжена серед рабів. Однак якщо дитину залишали в живих, то його кропили водою та потім батько обирав таке ім'я, яке буде приносити успіх, або ім'я, яке носив недавно померлий родич, часто дядько чи дідусь дитини.

Багато було незаконних дітей, оскільки більшість чоловіків жили зі своїми рабнями, а у багатьох були і постійні наложниці. За норвезьким законом син рабині ставав рабом, якщо тільки йому не дарували свободу в законному порядку. У інших незакононароджених були певні права: наприклад, вони могли успадковувати деякі не надто цінні предмети від батька. Проте насправді нерідко їх доля була кращою, а різниця між законною дружиною і наложницею була майже непомітною.

У будь-якому разі, якщо батько всиновлював незаконно народженого сина, тим самим він повністю зрівнював його з законними дітьми. У Данії та Швеції вся процедура полягала в тому, що дитину саджали на коліно усиновлювача. Потім необхідно було публічно оголосити про усиновлення на зборах. У норвезьких законах ми знаходимо більш барвисту церемонію: спочатку усиновлювач різав трирічного вола і робив чобіт зі шкіри, потім він влаштував бенкет, в ході якого цей чобіт ставили в центр залу, і спершу усиновитель, потім дитина, а потім всі члени

родини по черзі ставили в нього праву ногу, тим самим підтверджуючи, що дитина стала повноправним членом сім'ї [1, с. 613–620].

Дітей зазвичай виховували вдома, однак хлопчик дуже часто проводив частину свого дитинства як прийомний син в іншому будинку. Причиною цьому не була бідність. Таким чином між двома сім'ями утворювалися узи почесною дружби. У разі виникнення кровної ворожнечі або в інших важких ситуаціях хлопчик міг чекати від сім'ї прийомних батьків такої ж допомоги, як від кровних родичів та ніс по відношенню до прийомної сім'ї такі ж обов'язки, що і до рідної, і залишався дуже прив'язаним до прийомних родичів на все життя.

В язичницьку епоху освіти як такої не було, і навіть пізніше християнських шкіл було мало, і вони були дуже невеликими. Діти навчалися сільському господарству та іншим ремеслам, просто допомагаючи дорослим у домашній роботі по мірі своїх можливостей, і тренувалися у військовому справі, б'ючись один з одним.

За законом в 12 років хлопчик ставав дорослим. Як правило, він залишався вдома ще протягом декількох років, але іноді міг відправитися з вікінгами в похід навіть у такому ранньому віці. Більшість молодих людей верталися додому, щоб вести спокійне селянське життя. Багато вікінгів вирішували оселитися за морем, і там до них приєднувалися їх родичі. Інші проводили більшу частину життя, борючись на службі у того чи іншого вождя, і вже ніколи не поверталися до сільського господарства.

Дружба дуже цінувалася серед вікінгів. Ті, хто хотів, могли зробити дружбу такою ж вічною, як і кровні узи, урочисто уклавши кровне побратимство. Ця церемонія виглядала наступним чином: у визначеному місці вони пускали собі кров і змішували її із землею. Після цього необхідно було опуститись на коліна та поклястись мстити один за одного як брат за брата [2, с. 37–45].

Проаналізувавши повсякденне життя вікінгів можна зробити висновок, що їх спосіб життя та традиції істотно відрізнялись від побуту інших народів тогочасної Європи. Вікінги мали досить демократичні погляди на шлюб та розлучення, виховання дітей та ведення господарства. Особливості їх життя характерні і для сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Байок Л. Ісландія епохи вікінгів. – М.: Астрель, 2012. – 912 с.
2. Сванідзе А. А. Вікінги – люди саги життя і звички. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – 790 с.
3. Сімсон Жаклін Вікінги. Побут, релігія, культура. – М.: Центрполиграф, 2005. – 357 с.

References

1. Bajok L. Islandija epochy vikingiv. – M.: Astrel', 2012. – 912 s.
2. Svanidze A. A. Vikingy – ljudi sagy zhyttya i zvycky. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2014. – 790 s.
3. Simpson Zhaklin Vikingy. Pobut, religija, kul'tura. – M.: Centrpoligraf, 2005. – 357 s.

Boichenko H. V., PhD in History, senior lecturer of department of international relations and foreign policy of Petro Mohyla Black Sea national university (Ukraine, Mykolaiv), g.visotskaya@gmail.com

Particular qualities of Vikings' family traditions

Influence of Vikings' epoch on development of countries of Western Europe is shown in article. Meaning of family and friendship among Vikings is shown in article. Main aspects for marriage among Vikings are given in this paper. Criteria according

to which parents chose groom or bride for their children are analyzed in this paper. Information about upbringing of children in conditions of that time is given. Rights of native and non-native children are compared. Procedure of adoption is shown in this article. Traditional ceremony for holding friendship is investigated.

Keywords: Vikings, family, marriage, upbringing of children, friendship, traditions.

* * *

УДК 94(4):340.134(=411.16)«3/5»

Стебеляк О. В.,
студентка исторического факультета, Одесский
национальный университет им. И. И. Мечникова
(Украина, Одесса), olgastblk@gmail.com

ЕВРЕИ И ИУДАИЗМ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ЮСТИНИАНА

Исследуется роль законодательства Юстиниана в установлении модели новых взаимоотношений между еврейской общиной и государством. Автор делает попытку проследить эволюцию правового статуса евреев в римском законодательстве на основании сохранившихся законодательных памятников. Изучение законодательных источников не дает возможности установить уровень исполнения постановлений Юстиниана, но позволяет определить место, отведенное императором для религии евреев в общей градации различных сект и вероучений. В исследовании установлены принципиально новые элементы в законодательстве Юстиниана относительно иудаизма, а также констатируется, что законодательство императора относительно евреев и их религии в своем большинстве было повторением постановлений предыдущего периода.

Ключевые слова: Юстиниан I, римское право, Corpus juris civilis, антиеврейское законодательство, религиозная политика, евреи, иудаизм.

(статья друкується мовою оригіналу)

Годы правления одного из наиболее выдающихся императоров ранневизантийского государства Флавия Петра Савватия Юстиниана (527–565) выделяются внедрением принципиально новой политики во всех сферах жизни империи. Однако исключительная страсть императора к церковным делам закрепила внимание к вопросам религии в качестве одного из определяющих атрибутов его правления. Юстиниан рассматривал империю и церковь как единое формирование универсалистского характера, в котором император, как глава обоих институтов, выполнял функцию представителя Бога на земле. Такой подход трансформировал религиозную нетерпимость в государственную доктрину и сказался при пересмотре проблем евреев и иудаизма в законодательстве.

Уже в первый год своего правления Юстиниан утвердил принцип, нетипичный для всего предыдущего законодательства. Он отнес к категории еретиков все неортодоксальное население империи и поставил знак равенства между социально-политическим статусом человека и его религиозной принадлежностью¹. Несмотря на то, что иудаизм оставался *religio licita*

¹ «... (ибо мы называем еретиками всех тех, кто не предан Кафолической Церкви, Правоверию и святой Вере)... Поэтому мы приказываем, чтобы никто из вышеупомянутых [не православных христиан – О. С.] не занимал никакой почетной должности вообще, (и) не препоясывал себя для служения, ни гражданского, ни военного, и не удерживал никакой должности, за исключением [службы – О. С.] так называемых когорталов (мы хотим, чтобы они [еретики – О. С.] были подчинены, чтобы они оставались в этом [подчиненном положении – О. С.], исполняя все обязанности под принуждением, подчиняясь всему бремени, которое относиться к этой службе, [были – О. С.] исключены, с одной стороны, от продвижения по службе, а с другой, исключен от взимания публичных и частных долгов у православных христиан) [9, с. 360–361 (СЖ 1:5:12)].

(разрешенной религией – О. С.)², евреи теперь были приравнены к вероотступникам – врагам империи и ортодоксальной церкви.

Тем не менее, в законодательных памятниках можно найти свидетельства, что выступая против всех, кто не придерживается «истинной» веры, Юстиниан проводил существенные градации в отношении различных сект и вероучений. Поэтому установление и анализ принятых во время правления Юстиниана постановлений относительно иудаизма и его последователей представляет особый интерес для исследования.

Основной источник нашего исследования – законы о евреях и иудаизме из Кодекса Юстиниана и Новелл, входящих в состав *Corpus juris civilis*, универсальный памятник кодификации римского права. Сохранившаяся до наших дней окончательная версия Кодекса Юстиниана включает в себя 37 законов (38 текстов), которые касаются евреев и их религии. Большинство из них, а именно 25 текстов, были взяты из Кодекса Феодосия. Непосредственное отношение к иудаизму имеют три текста Дигест авторства Модестина и Ульпиана. Из сохранившихся 180-ти текстов Новелл – законодательской деятельности Юстиниана с 534 по 565 год, 5 касаются темы иудаизма.

В нашем исследовании мы ссылаемся на тексты римских законов, опубликованные на языке оригинала с параллельным английским переводом в монографии «Евреи в римском императорском законодательстве» американского профессора истории Амнона Линдера [1]. Исследователь снабдил тексты законодательных источников ценным комментарием, в котором осветил особенности каждого закона в его историческом контексте, рамки и продолжительность юридической силы. Кроме этого, все приведенные юридические тексты снабжены репрезентативными библиографиями.

Эпоху правления Юстиниана лучше всего представил выдающийся французский медиевист Шарль Диль (1859–1944). Его труд «Юстиниан и Византийская цивилизация в VI веке», впервые опубликованный в 1901 году, поныне является хрестоматийным для отечественных и зарубежных византинистов [2]. Исключительное рвение Юстиниана в установлении единой «истинной» веры, Ш. Диль объясняет абсолютистским характером правления Юстиниана, для которого церковь была инструментом неограниченного контроля над всеми делами империи. Именно отсюда следует откровенная враждебность Юстиниана ко всему неортодоксальному населению государства. Историк также замечает, что религиозная и политическая ситуации заставляли императора проводить различную политику в отношении различных сект и вероучений. Ш. Диль рассматривает политику Юстиниана в отношении евреев поверхностно и связывает ухудшение статуса последних с последствиями самаритянского восстания.

Среди исследователей, которые особое внимание уделили особенностям правового статуса евреев в законодательстве времени правления Юстиниана, стоит назвать А. Г. Грушевого, Э. Шарфа и К. Брюэр.

² Широко распространенное в научных работах словосочетание «*religiollicita*» не являлось юридическим термином римского законодательства в строгом смысле слова [3, с. 33, прим. 20].